

Sveriges försvar behöver fler – och äldre – yrkessoldater

Dagens Nyheter den 18 augusti 2025

Diskussionen om ökade försvarssatsningar har hittills mest handlat om hur mycket pengar som ska tillskjutas och införskaffning av vapen och annan materiel. Men tillgången på personal är minst lika viktig.

För några veckor sedan lämnade den statliga utredningen om personalförsörjningen av det militära försvaret sitt betänkande (SOU 2025:86). Det är en lunta på nästan 500 sidor med den hurtiga titeln "Redo!". Utredningen har emellertid fått mycket liten uppmärksamhet.

Sedan värnplikten återaktiverades 2017 består krigsorganisationen av både anställda och värnpliktiga. Utredningen föreslår ett antal förändringar som berör de senare:

- Utökade möjligheter att ianspråkta dessa för beredskapstjänstgöring.
- Skyldighet att fullgöra värnplikt så länge det behövs för den som inkallas vid höjd beredskap.
- Förlängd värnplikt för tidigare anställda officerare till och med 70 år.
- Krigsplacering i personalreserven under längre tid efter senaste tjänstgöringstillfälle än i dag.

Det enda förslag som väckt visst intresse är det om höjd dagersättning för värnpliktiga i grundutbildning, från dagens 146 kronor till 288. Det vällovliga motivet är att kompensera den minoritet (i dag 8 000 personer, framöver 12 000) som varje år inkallas till grundutbildning för förlusten i livsinkomst till följd av att inträdet på arbetsmarknaden senareläggs. Men utredningen underskattar antagligen inkomstförlusten, vilken enligt forskningen är mycket stor för de ungdomar som har bäst förutsättningar för högskolestudier.

Det är bra att utredningen vill indexera dagersättningen men feltänkt att göra det till prisnivån. Eftersom syftet är kompensation för förlorad inkomst, bör indexeringen vara till inkomstnivån i samhället.

Utredningen diskuterar också utförligt personalförsörjningen med kontinuerligt anställda yrkessoldater (gruppbefäl, soldater och sjömän – så kallade GSS/K). De utgör stommen i de stående krigsförbanden. I dag består GSS/K av knappt 7 000 personer, enligt Försvarmaktens planering ska de växa till 9 500 år 2035.

Enligt nuvarande lagstiftning är en GSS/K-anställning tidsbegränsad till högst tolv år. Ett av utredningens uppdrag var att analysera behovet av längre anställningstider och eventuellt föreslå sådana. Det vore ett enkelt sätt att öka antalet yrkessoldater och att bättre ta till vara det militära humankapital de förvärvat.

Utredningen föreslår visserligen att GSS/K med särskild bristkompetens ska kunna tillsvidareanställas i en nyinrättad personalkategori men avvisar en generell förlängning av den maximala anställningstiden. Det sker främst med det åldersdiskriminerande – och paternalistiska – argumentet

att GSS/K enbart bör bestå av yngre med bättre förmåga att klara påfrestningar än äldre och att "staten har ett tydligt ansvar att värna dess anställda personals fysiska och psykiska hälsa och säkerhet".

Det räcker med att bevittna till exempel Stockholm Marathon för att inse att det finns gott om 30–50-åringar med stor förmåga att utstå både fysiska och psykiska påfrestningar. Och vi vet att genomsnittsåldern för ukrainska soldater är över 40 år.

Utredningen skriver att den har "fokuserat på åtgärder som kan vidtas skyndsamt" i stället för på "långsiktiga systemförändringar". Givet utredningens direktiv var det en rimlig ambitionsnivå.

Men det behövs också en övergripande diskussion om balansen mellan värnpliktiga och kontinuerligt anställda. De senare har fördelen att kunna ackumulera en större professionell kompetens än vad värnpliktiga gör under en tidsmässigt begränsad grundutbildning. Samtidigt kan ett litet land som Sverige aldrig bygga en tillräckligt stor krigsorganisation baserad på enbart frivilliga.

Det är lätt att se risken för att försvaret av statsfinansiella skäl blir för beroende av värnpliktiga, i varje fall om dessa är billiga därför att de inte kompenseras fullt ut för sina inkomstförluster. Detta innebär en stor samhällsekonomisk belastning i den mån som de värnpliktiga har en hög alternativkostnad (avkastning på alternativ sysselsättning). En studie av danska värnpliktiga uppskattade minskningen i livsinkomst (före skatt) till hela 23 000 dollar för de 25 procenten med bäst militära testresultat.

En rimlig bedömning är att det vore önskvärt med väsentligt fler yrkessoldater. Det gäller inte minst för att kunna bemanna eventuella ytterligare insatser utanför Sveriges gränser inom ramen för Nato.

Låga löner för GSS/K-personal (en lägsta grundlön på 25 000 kronor) är ett hinder för en kraftig anställningsökning. Situationen kan delvis förklaras av monopsonförhållanden, alltså att det bara finns en arbetsgivare för yrkessoldater – staten – som kunnat hålla tillbaka deras löner därför att många med en stark preferens för att jobba i Försvarsmakten ändå stannat kvar. Men detta fungerar inte i ett läge med stora expansionsbehov.

Personalförsörjningsutredningen går lite som katten kring het gröt i lönefrågan: Den ses som något för enbart arbetsmarknadsparterna att reglera. Mer klarspråk hade varit bra. Centrala frågor för landets försvarsförmåga ska inte delegeras till parterna. I stället bör regeringen sätta ner foten och ta initiativ till en lönesättning som tillgodoser Sveriges säkerhetspolitiska intressen.

Lars Calmfors